

Ksenija Stevanović & Petar Milat (Beograd/Zagreb)

SVE (PUKA) IMENA - ili koliko je gol goli život?

Pitanje. Jeste li iznenađeni kad vam kažemo da je goli život tek mimetička gesta?
Ili tek filozofijska mimikrija?

Goli život = izum golog života i s time povezane propedeutičke stvari

Zamislite. Zamislite poznatog filozofa kako sjedi za radnim stolom. Zamislite ga da živi prije nešto više od 200 godina, u Pruskoj. Zamislite ga u nevoljama s jednom posve specifičnom rečenicom. Naslovom njegova ultimativnog, definitivnog djela o religiji. Zamislite da je ovo eksperiment, kaže on.

Započinje, "s obzirom na naslov ovog djela (kako su izražene sumnje u nakane kojima je potaknuto)..."

Religija unutar granica pukog uma, religija unutar zabrana zgoljnog uma.

Misaoni eksperiment. Da se izmjesti, dislocira pridjev. Iz željenog, najvjerojatnijeg naslova - samo, puko ili tek racionalna religija - ka onom koji je objavljen, religija unutar granica pukog uma.

Ako ne možete, ili ako ne smijete zapisati i objaviti prvi naslov - što u tome slučaju znači onaj potonji? Što je to puki, zgoljni um? Što je to tek umstveno?

Puki um, sintaktičko izmještanje. Sam ne označava ništa, a dokazati ga se može naprosto tek eskperimentiranjem. Ne oslanjajući se na nijednu od poznatih grana racionalnosti.

Filozof kaže, "da bi se ova knjiga pojmla u svojoj bitnoj sadržini, potrebna je samo uobičajena, zdrava moralnost - bez da se pačamo u Kritiku praktičkog uma, ili još manje u teorijsku Kritiku."

Puki um, uobičajena moralnost. Uobičajena, svakodnevna, gola moralnost.

I kako onda shvatiti tu eksperimentalnu, svakodnevnu, uobičajenu, голу moralnost koju nije moguće definirati? Držite da je kao podučavanje djece ili prodika, kaže on, filozof.

Ne možete misliti puki um. Ne možete djelovati u skladu s njime. Možete eksperimentirati s njime, možete ga podučavati i propovjedati - skrivajući se pod maskom te (fiktivnog) ne-bića zvanog puki im.

Moramo li naglasiti da su ti eksperimenti - dislokacije, izmještanja - rezultat cenzure, državne moći, suverenosti?

I da je taj pridjev "puki" izmišljen upravo u tom jednom naslovu knjige, kao efekt specifične sintaktičke dislokacije? Izmišljen da osujeti intervenciju države - skrivajući se, dislocirajući, eksperimentirajući (sa sobom sami, pukim i tek takvim).

Mimikrija, mimetičko ponašanje - najrudimentarnija i najviša od svih ljudskih sposobnosti. Nije li to Benjamin rekao?

Puki um (koji još uvijek nije niti ime niti akcija) je izmišljen da se zaobiđe i suprostavi suverenosti, bez da bi se unaprijed poznavale posljedice takva eksperimentiranja.

Način da se takvo eksperimentiranje iskusi - a to hoće reći: suprotstavi suverenosti - bio je očit za pruskog filozofa. Značilo je to postaviti u pitanje religiju i radikalno zlo.

Jeste li iznenađeni kad vam kažemo da je jedan drugi filozof, skoro točno 200 godina nakon onog pruskog, zaboravio spomenuti izum i eksperimente svog predšasnika?

Zaboravio spomenuti čak i sam naslov - jedini drugi koji uključuje taj čudni pridjev, goli/puki?

Ili je to možda samo filozofijska mimikrija?

Goli život = puka mogućnost

U nekom trenutku nije više moguće razlučiti puki život. Ili je prije priča o tome kako je goli život postao nerazlučiv sama postala nerazlučiva?

Goli život, puka lingvistička mogućnost, dotičući se temelja zapadnog mišljenja, kako nam kažu filozofi, obračavajući nam se u našoj iskonskoj potencijalnosti. Tako barem kažu.

Esti de dynaton touto, hoi ean hyparxei hē energeia ou legetai ekhein tēn dynamēn, ouden estai adynaton. (Aristotel, Metafizika, 1047 a 24-26)

a. "Ovdje smo iznova suočeni sa odlučujućim i bitnim uvidima kojima Aristotel osvjetljava domenu koja je dotad bila opskurna. U tom je konciznom stavu svaka riječ značajna. Aristotel je time izrazio najveće filozofijsko znanje Starog vijeka. Znanje koje je i danas ostalo nerazumljeno u filozofiji". [Heidegger, 1931]

b. "Aristotelov odgovor na to pitanje je sadržan u ta dva retka - koji u svojoj sažetosti predstavljaju izvanredni dokaz njegova genija. U filozofijskoj tradiciji je Aristotelov stavak pak skoro u potpunosti ostao nezamijećen". [Agamben, 1986]

Nije li ironično, čudno ili već kako god da u referiranju na nešto što je ostalo nezamijećeno, zaboravljeno ili neshvaćeno - a to nešto je, pukim slučajem, najdublji filozofijski uvid i dokaz izvanrednog genija - filozof ne spominje svoj izvor, ili zaboravlja na znake navoda? Kao da je istina samo ono što je lišenog navodnih znakova.

Idemo dalje. Što ako sama stvar - definicija potencijalnosti - tjera da se izostave navodni znakovi, da se zaboravi ili izbriše tradicija, nasljeđe i genealogija?

Što ako se nastojanje da se mogućnost definira onkraj njenog tek pukog statusa - kao mogućnost ili potencijalnost koja je uzmožna - zaplete u retoriku koja je potrebna da se takva definicija postavila?

Što ako je to nastojanje da se zađe onkraj puke mogućnosti i samo tek tako, tek puko?

Puka mogućnost, filozofi nas žele uvjeriti, nije tek nešto zdravo-razumsko, već je i nešto pogodno manipuliranju, posebno u rukama onih slabije kvalificiranih.

Oni koji ne shvaćaju mogućnost, uzimajući je tek kao puku, kazat će sljedeće, govore nam filozofi:

Pišeš. Dok pišeš u stanju si pisati.

Ne pišeš. Nisi u stanju pisati.

Znači li to da definicija potencijalnosti - i sama tek puka zbog filozofijske mimikrije, izostavljanja navodnih znakova - glasi kako slijedi:

Definiraš potencijalnost. Dok definiraš potencijalnost u stanju si je definirati.

Ne definiraš potencijalnost. Nisi je u stanju definirati.

Znači li to da potencijalnost treba misliti s onu stranu filozofijskih definicija potencijalnosti? Okrećući leđa filozofijskim mogućnostima, pukim ne savršenim? Okrećući leđa mogućnostima koje uvijek ostaju tek ili puko filozofijske tako što izostavljaju znake navoda ili zaboravljaju citirati druge filozofe?

Savršenstvo postaje puko. A ono puko postaje...

Goli život = konverzija

Uzmimo prvo, takoreći, negativan primjer. Koji istodobno izražava najpoznatiji historijski slučaj nasilja i slučaj u kojem možda - ako slijedimo intuiciju Gila Anidjara - biopolitička teorija dolazi do svojih granica.

Radi se o slučaju Muselmamma, Muslimana iz Auschwitzta, s obzirom na koje je Primo Levi kazao da bi on izabrao upravo tu sliku njemu najprisniju ukoliko bi sve zlo našeg doba trebalo sastaviti u jednu jedincatu podobu. Židovi koji postaju Muslimama, okruženi bodljikavom žicom koncentracijskog logora.

No to je ujedno i mjesto gdje Anidjar započinje sa kritikom biopolitičke teorije. Jer unatoč prihvaćanju toga da je Agamben bio onaj koji je "prokrčio nove putove" svojim spisima, nudeći nove perspektive na tako važno fenomene kao što su logori smrti, Anidjar se usmjerava na pitanje zašto Agamben ne govori o tako kulturalno izdašnom motivu konverzije Židova u Muslimane ili Arape. Anidjar će reći da ta konverzija nije - kako se to Agambenu čini - naprosto čin koji je posljedica čisto industrijskog i birokratsko-racionalnog istrebljenja ljudi, gdje bi Muselmann predstavljao figuru najnižeg života. Po Anidjarovom mišljenju takva konverzija producira i neku vrstu nus-produkta koji izmiče logici političkog kao što ga je definirao Carl Schmitt. Konverzija Židova u Arapina unutar logora - iako se teško može govoriti da je riječ o svojevrijednom činu subverzije, svejedno na vidjelo iznosi slom izvjesne logike političke domene, kako je takovom konverzijom onemogućeno razlikovanje različitih tipova neprijateljstva. Kad se Židovi više ne mogu razlučiti kao teološki neprijatelji Evrope, a Muslimani kao politički... Kad je to razlikovanje onemogućeno ne poradi fabrikacije leševa, već zbog jednostavne (nominalne) konverzije.

Usput ćemo spomenuti da slični argument zastupa i Philipp Sarasin s obzirom na Foucaultovu distinkciju na arhaičnu i modernu formu rasizma, a što je Foucault

razvijao u svojim predavanjima 70ih godina. Jer iako se čini da novi rasizam države koji po Foucaultu u osnovi promovira život ne treba prizivati staromodne represivne standarde vladanja ipak on, makar provizorno, treba podršku imaginarija starog oblika rasizma. Gdje represivna socijalna i politička selekcija nije tek puko tehnološki ili administrativni ukaz, već čin koji je uronjen u kompleksnu mrežu rasnih, etničkih, geografskih i drugih razlikovanja.

No - kako ćete se snaći u slučaju kad govorimo o nekome kao što je Shabbatai Zvi? Kad govorimo o nečemu što se čini kao pozitivan primjer, iako formalno kao da prefigurira nacističke logore? Kako ćete se sučiti s nekim tko svojevolumno konvertira? Židov postaje Arapin. Židovi postaju Arapi.

Kako misliti o takvom životu?

Goli život = radikalna samo-definicija

* Kertész

Drugim rečima, ovde se pojavljuje problem koji sjajno lokalizuje Imre Kertész u svojoj pripovetci *Engleska zastava*. Šta je to stvaralaštvo, produkcija i kakva je njegova veza sa životom, sa sećanjem? Koje su figure "produkcije" u vremenu katastrofe, produkcije iz vremena suspenzije, nasilja i izvanrednosti?

Tako čitamo: "*Moramo se truditi iznjedruti takve formulacije koje će u sebi sveobuhvatno nositi iskustvo svekolikog života (odnosno, katastrofe), moramo naći definicije koje će pomoći u smrti, a ipak će preživjelima nešto namrijeti*".

Ono što Kertész zagovara jeste da je funkcija života (a ne umetnosti) da u doba katastrofe (iako je to gotovo svako moderno doba) da samog sebe postavi kao “radikalnu definiciju”. Po Kertészu, ovo radikalno definisanje, najčešće nećemo naći u umetničko delu, jer je sama formulacija, sam čin, gest, delo samo – jedino delo koje naše doba (posle i za vreme katastrofe) može da proizvede. U tom smislu i čuvena rečenica Melvillovog junaka Bartlbija “I prefer not to” jeste primer te radikalne definicije – koja pretpostavlja delo jer je delo samo, a istovremeno je i njegov *desoeuvrement*.

Kod Kertésza tu radikalnu definiciju izgovara “realni čovek”, mađarski pisac Ernő Szép, koji sebe određuje ovako: “Nekoć *sam bio* Ernő Szép”, kada ga u doba komunističke potajne torture i kontrole pitaju prijatelji da se predstavi. Za Kertésza u momentu auto-definicije leži celishodnost umetnosti, ukoliko je tako nešto moguće za umetnosti, danas, uopšte.

No, postoji jedna druga niša u kojoj je odnos između umetnosti (i to one velike, statusne) i života, prisan i nerazdvojiv. A to su momenti u kojima se dešava “udar groma”, momenat zastanka, epifanijski trenuci kada umetnost omogućava rađanje “radikalnog definisanja”. Kertész zapisuje: “...*nikada više, čak ni u najvećoj katastrofi, a ni u najdubljoj svijesti o katastrofi, nisam mogao živjeti kao da nikada nisam vidio, niti čuo Wagnerovu operu Walküre....kao da svijet te opere ne postoji i dalje, čak i unatoč svijetu katastrofe*”. Ono što se pomalja iz “mraka sale” jeste uvid da je jedini način da se premoste podvojenosti ova dva sveta – umetnosti/fikcije i katastrofe/realnosti rad na radikalnoj definiciji singularnog postojanja.

Tek onaj drugi epifanijski momenat – trenutak “engleske zastave”, prolaska engleskog džipa kroz pobunjenu, na trenutak “oslobođenu”, Budimpeštu, osigurava prelazak – transformaciju umetnosti u život, postizanje trenutka “radikalnog suočenja” za Kertésza. A to radikalno suočenje jeste “da u ovom

ovdašnjem svijetu može jedino moguće djelo biti *odricanje samoga sebe kao djelo*”.

Dakle, iskustvo umetnosti i iskustvo života nisu srazmjerni, nisu podudarni – ono što treba da nas zanima jeste kako se između nas i produkcije pojavljuje formula “*došao sam da bih svedočio o istini*”¹; kako se, drugim rečima, produkcija života odvija kao sopstveno delo bez dela, koje su njegove figure i oblici njegovog samoispitivanja?

* Gould

Taj epifanijski momenat – *trenutak radikalnog definisanja* – jeste na Gouldovom primeru upravo trenutak odustanka od koncertne sale. U tom trenutku, Gould je sebe definisao kao Glenna Goulda, on je u tom trenutku svoj život stavio u stanje *odricanja sebe kao dela*. U tom trenutku Glenn Gould počinje da intervjuiše glenna goulda i to čini do kraja svog života. Stoga, njegova izvođenja jesu virtuoza – ne zbog umeća interpretacije, već zbog toga što su ona poligoni za ponovno postavljanje *radikalne definicije* sebe samog, za uspostavljanje sebe kao *figure*. Upravo u ovoj normativnoj situaciji, Gould nas uči da je virtuoza više nego puki rad bez prozivanja, da je virtuoza, u stvari, pitanje borbe sa sopstvenim svedočanstvima i svedocima. Virtuoza kao mesto *radikalne deifinicije* jeste trenutak kada se normativno iskustvo našeg života pomalja kao iskustvo političkog delovanja »koje je već sada ovde« i koje nam nudi, najzad, naš život kao izvoršte političke moći i diskurzivne kreativnosti.

Goli život = relacija

"In order not to relate, and to break with the "logic of sovereignty" as well as with the bad infinity of iterability, of a perpetual, always renewed and always frustrated relating, one must maintain oneself in the relating of the relation. As a consequence, to speak of Auschwitz as a remainder does not just mean to relate to it through testimony. It means to become testimony and to stop testifying to something - to Auschwitz". [Alexander Garcia-Düttmann]

Punctum biopolitičke filozofije jest onaj religije, kao privilegiranog modusa odnošenja. Odnos boga i čovjeka posljednji je i najviši mogući - kako sistemski, tako i historijski - odnos prije nego što mišljenje u potpunosti realizira svoju nastalost. Tako barem kaže Hegel. Najviša i posljednja relacija - ujedno samo korak do onog do čega je zapravo stalo. No - a u tome je sadržana sva enigma filozofskog mišljenja nakon Hegela - je li realizacija filozofije moguća bez realizacije religije, kao totalnog mondijalnog sistema? ... Sistematski je to još možda i zamislivo, no historijski? Tim više što Hegel u svojim kasnim predavanjima o filozofiji religije konstatira upravo apsolutno-historijski debakl apsolutno objavljene religije. Pa time i relacionalnosti kao takve. Ne preostaje mu drugo no da ustvrdi kako smo time vraćeni u epohu pozne (rimске) imperijalnosti.

Suvereni odnos kakvim ga Agamben opisuje opis je istovjetnog factuma: apsolutno imamentno-relacionalni svijet u kojem je ipak moguće apsolutno, a to hoće reći, bitno promašivanje istine - laž. Utoliko je suvereni odnos još uvijek ostatak transcendencije u imanenciji, to jest, sila koja život nasilno tjera iz svijeta (kao odnošenja). U tome smislu Auschwitz jest (osobno) ime suspenzije svih relacija, no apsolutno lažno.

Auschwitz - puko ime koje falsificira sva ostala imena. Ukidajući ih, likvidirajući. Još uvijek niti ime a niti akcija.

Goli život = seosko znanje

Od Kafke naovamo opsjedaju nas seljaci, njihova inteligencija. Da dođemo do kraja za nas će značiti citiranje, mimikriju drugih krajeva, nekako se snahodeći sa golim životom.

Kao da je goli život ikad trebao definiciju, kazat će seljak.

Kraj. Konverzija Imperatora Ničega u kreaturu u jazbini (Peter Berling, Don Fernando de Guzman, Doktor).

"Jednog jutra... na kraju listopada... ne tako davno... prve kapljice... neizdrživo dugih... jesenjih kiša... su pale... na osušeno... razrovano tlo... na zapadnoj strani imanja... tako da... smrdljivi glib... čini puteve... neprohodnim... sve do prvih mrazeva... a zatvara i puteve do grada... Futakija je probudila... zvonjava zvona.

Najbliža je crkva bila... osam kilometara jugo-zapadno... na starom Hochmeissovom polju... usamljena kapelica... Ne samo da tamo nije bilo zvona... i crkveni toranj je pao... tokom rata..." [Bela Tarr, Satantango]